

A black and white photograph of Jay-Z. He is looking directly at the camera with a serious expression. His hands are raised, with fingers spread, framing his face. He is wearing a dark jacket with a light-colored ribbed collar. The background is dark and out of focus.

HIPHOP

EN JOUW EIGEN WERKELIJKHEID

Onderbouwing Kunsteducatief Product – Sofie van Esch

Armen Djerrahian, *Jay-Z*, 2003

*“Did you hear about the rose that grew
from a crack in the concrete?
Proving nature's law is wrong it
learned to walk without having feet.
Funny it seems, but by keeping its dreams,
it learned to breathe fresh air.
Long live the rose that grew from concrete
when no one else ever cared.”*

Tupac Shakur, *The Rose That Grew From Concrete* (1999)

ABSTRACT

Het afgelopen jaar heb ik me verdiept in hiphop, een culturele beweging waar ik als fotograaf en docent veel inspiratie uit haal. Tevens voldeed ik met veel enthousiasme een afstudeerstage binnen de fotografie-afdeling van Sint Lucas in Eindhoven. Voor dit onderzoek konden deze twee favorieten samenkomen en dat leverde de volgende onderzoeksvraag op:

- ***Hoe kan een kunsteducatief product, gebaseerd op hiphop, bijdragen aan voor de studenten relevante fotografische kunsteducatie binnen de context van Sint Lucas Eindhoven?***

Een groot deel van dit proces heeft bestaan uit het doorgronden van de cultuur en er is dus veel kunsttheoretisch (en -historisch) onderzoek verricht. Hoewel hiphop officieel wordt omschreven door vier kunstvormen (DJ-en, MC-en, breakdancing en graffiti (Orejuela, 2015)) ligt in dit onderzoek de nadruk op de politieke en sociale betrokkenheid van de bruisende cultuur.

Naast onderzoek in de literatuur werd er onderzoek gedaan in beeld. Hiphop en fotografie komen samen door te onderzoeken wie de fotografen waren die deze cultuur vastlegden en hoe zij dat deden (of doen).

Om het kunsteducatief product relevant te maken voor de student kon er geput worden uit bevindingen die gedaan werden tijdens de stageperiode. Deze bevindingen werden aangevuld en onderbouwd met bronnen zoals werk van Gert Biesta, het belang van de dialoog en het werken vanuit hoofd, hart handen (Biesta, 2021). Het beeldanalysemodel Ways of Looking (Tate, 2023) bleek passend te zijn bij het concept van de dialoog waarbij bewustwording van het verschil in perspectief centraal staat. Tussentijds werd er gewerkt aan een relevant kunsteducatief prototype en kon uiteindelijk de testfase van start, die weer nieuwe bevindingen opleverde.

Deze verschillende onderzoeksrichtingen samen duiden erop dat hiphop kan dienen als een voedingsbodem waarbij we kunnen leren van bijbehorende eigenschappen zoals zelfkennis, bewustwording, verkenning van eigen identiteit en het verschil in perspectief. Ook werd geconcludeerd dat er onder de fotografieopleiding van Sint Lucas behoefte was aan meer gelijkheid tussen creatieve ontwikkeling en technische ontwikkeling. Om het product relevant te maken moest worden meegenomen dat de werkelijkheid van de studenten mogelijk anders was dan die van mensen uit de hiphopcultuur. Daarom werd er aan studenten gevraagd hun eigen werkelijkheid in beeld te brengen middels een wegwerpcamera, waarbij technische keuzes nauwelijks bestaan.

De testfase leverde enerzijds bevestigende bevindingen op. De verschillen in perspectief waren zichtbaar en werden besproken. De introductie over hiphop, hiphopgerelateerde fotografie en analyses daarvan bleken onmisbaar en relevant. En de keuze om te laten werken met wegwerpcamera's bleek succesvol. Ook waren er bevindingen die vroegen om aanpassingen in het product. De stap van hiphop naar hun eigen werkelijkheid bleek wat groot en er is behoefte aan een extra stap na het bekijken van de gemaakte foto's. Ook mag er rekening gehouden worden met het kostenplaatje van het project.

Graag wijs ik de lezer op deze [Padlet](#) voor meer inzicht en onderbouwing van dit onderzoek. Onder de kopjes Kunsttheorie, Educatie en Hiphopfotografie zijn verzamelde bronnen terug te vinden. Onder het kopje Verslaglegging vindt u de uitgebreide testfase, geluidsopnames, een onderzoeksportfolio (ingeleverd voor groen-licht), interviews, mijn vakvisie, het stageverslag en overige aantekeningen. Tenslotte is er nog een kopje gemaakt voor het vak Beeldlab.

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	5
1. HIPHOP ALS VOEDINGSBODEM	6
2. SINT LUCAS EN DE FOTOGRAFIESTUDENT	12
3. HET KUNSTEDUCATIEF PRODUCT	14
<i>BEVINDINGEN TESTFASE PROTOTYPE</i>	14
4. REFLECTIE	17
LITERATUURLIJST	18
BRONNENLIJST AFBEELDINGEN	19

INLEIDING

De afgelopen periode heb ik me verdiept in een culturele beweging waaruit ik veel inspiratie haal: hiphop. Hoewel hiphop officieel gezien samen wordt gevat in vier kunstvormen, namelijk DJ-en, MC-en, breakdancing en graffiti (Orejuela, 2015), is het vooral de oorsprong, cultuur en mentaliteit die eruit voortkomt die voor mij een voedingsbodem vormt waarvan we zouden kunnen leren.

Als fotograaf heb ik altijd gehandeld met de overtuiging dat het vertellen van verhalen kan zorgen voor verbinding. Het is een grote aanleiding voor mij om tot werk te komen: het vertellen van andermans verhaal, in samenwerking met mijn onderwerp. Het belang van de dialoog zet zich ook voort in mijn visie als docent beeldende kunst. Kijken en luisteren naar elkaar, om tot nieuwe inzichten te komen.

Terwijl dit onderzoek liep, volbracht ik ook een stage bij Sint Lucas in Eindhoven, aan de fotografie-afdeling. Ik voelde mij thuis en besloot hier dat hiphop een bron zou worden voor mijn kunsteducatief product waarbij de fotografiestudent van Sint Lucas mijn doelgroep zou zijn.

Een organisch verloop van dit onderzoek waarbij ik regelmatig reflecteerde met docenten, begeleiders, studenten en mensen uit de hiphopgemeenschap, leidde uiteindelijk tot de volgende onderzoeksvraag:

Hoe kan een kunsteducatief product, gebaseerd op hiphop, bijdragen aan voor de studenten relevante fotografische kunsteducatie binnen de context van Sint Lucas Eindhoven?

Als iemand die zelf niet uit de black culture komt is het belangrijk goed onderzoek te verrichten naar hiphop en me bewust te zijn van mijn positie. Een groot deel van deze afstudeerperiode heb ik daarom besteed aan verdieping in het onderwerp hiphop, om uiteindelijk tot een kunsteducatief product te komen dat relevant is voor de Sint Lucas-student. Een student die, vaak afkomstig uit een omliggend dorp van Eindhoven, misschien wel naar hiphop luistert en streetwear draagt, maar wiens eigen werkelijkheid er enorm anders uitziet.

Graag verwijst ik (nogmaals) naar de [Padlet](#) voor meer inzicht en onderbouwing. Onder de kopjes Kunsttheorie, Educatie en Hiphopfotografie zijn verzamelde bronnen terug te vinden. Onder het kopje Verslaglegging vindt u de uitgebreide testfase, geluidsopnames, een onderzoeksportfolio (ingeleverd voor groen-licht), interviews, mijn vakvisie, het stageverslag en overige aantekeningen. Tenslotte is er nog een kopje gemaakt voor het vak Beeldlab.

Ik heb met veel toewijding en enthousiasme gewerkt aan dit onderzoek en de uitkomst, ik hoop dat het met net zoveel enthousiasme gelezen wordt.

Groet, Sofie

1. HIPHOP ALS VOEDINGSBODEM

“Hip Hop is the creativity and activity that comes from a black neighbourhood when everything has been stripped away”. Dit is zoals Chuck D., artiest binnen geëngageerd hiphopgroep Public Enemy hiphop omschrijft. (Bamiro, 2023)

Hiphop is ontstaan vanuit frustratie ten opzichte van de politieke situatie in de jaren `70 en het sociale en politieke karakter heeft hiphop altijd behouden, omdat het als noodzakelijk voelde. In de vierdelige documentaire *Fight The Power: How Hip Hop Changed the World (2023)* wordt de groei en ontwikkeling van hiphop dan ook concreet naast de politieke situatie en het presidentschap van dat moment gelegd. Voor het chronologisch verloop van de geschiedenis en de politieke gebeurtenissen die daar parallel aan liepen is deze documentaire ingezet als voornaamste bron op dat gebied.

Rond de jaren `70 viert de Disco in New York zijn hoogtijdagen. Een stroming met sexy imago, wie welgesteld en bekend was kreeg toegang tot de clubs waar deze discomuziek gedraaid werd. Het was ongecompliceerd, flashy, onbezorgd en dansbaar. Ondertussen heerst er in buitenwijk The Bronx een tegenovergestelde situatie waarbij armoede, drugs en onderlinge oorlogen tussen straatbendes het straatbeeld en vele levens beheerst. Een groter contrast met de flitsende discocultuur kon er niet zijn. De Afro-Amerikaanse, Caribische en Latino gemeenschappen identificeerden zich moeilijk met deze welgestelde discocultuur, voelden onrecht jegens het politieke systeem en vonden hun eigen manier tot zelfexpressie. Een Do-it-yourself-mentaliteit kwam hieruit voort. Volgens The Universal Hiphop Museum is er al eerder een aanloop gemaakt door o.a. de Freedom Singers. Een groep zangers vanuit Albany Stage College die met hun a-capella zang en geklap op landelijke podia aandacht vroeg voor burgerrechten en racisme. Dit vindt plaats in 1962, hetzelfde jaar dat James Brown de eerste ‘breakbeat’ introduceert. Een beat die nog steeds terug te horen is in de breakdancerwereld. Tel daarbij een grootheid als Cassius Clay (Muhammed Ali) die zich in krachtig uitgesproken gedichten uitspreekt over racisme op tv en een serieuze aanloop tot een nieuw genre en bijbehorende subcultuur is in aantocht. (Universal hiphop Museum, 2011).

In 1973 organiseert Kool Herc het eerste hiphopfeestje, waarbij hij aan de slag gaat met twee draaitafels in plaats van één, en hij begint met samplen: het lenen van bestaande muzikale composities om tot nieuwe muziek te komen. Deze manier is afkomstig uit het Afrikaanse diaspora en de originaliteit zit hem in de omgang met deze bestaande materialen. Deze techniek werd ingezet om nieuwe en innovatieve muziek te creëren, waarbij elementen van verschillende muziekstijlen en -genres werden gecombineerd. Tricia Rose legt in haar boek *Black Noise* de nadruk op het belang van samplen als een manier voor hiphopartiesten om hun culturele erfgoed te eren en te herinterpreteren. (Rose & McClary, 1994)

Officieel wordt hiphop gedefinieerd door vier elementen (DJ, MC, breakdance, graffiti). Maar een vijfde element wordt wel eens genoemd: “knowledge of self”. In de vroege jaren `70 won de jonge Kevin Donovan, actief lid van de beruchte South Bronx Black Spades gang, een reis naar Afrika, die zijn leven veranderde. Hij veranderde zijn naam in Afrika Bambaataa en richtte Universal Zulu Nation op: een organisatie toegewijd aan kennis, geweldloos, en op een gezonde manier leven waarmee hiphop steeds meer een sociale beweging werd. Hij initieerde de term ‘knowledge of self’, ofwel zelfkennis, als vijfde element aan hiphop. Mensen uit de zwarte gemeenschap werd lange tijd geleerd meer Amerikaans, meer Westers te zijn, zich los te maken van hun afkomst. Bambaataa promoveerde juist deze roots te omarmen en als kracht

in te zetten. (Williams, 2015) Deze pionier, Afrika Bambaataa, wist bendevorming om te zetten in sociale organisaties en helpt hiphop een eind op weg met zijn uitspraak: *'Fight with creativity, not with weapons'*. (Orejuela, 2015, p. 13). Hiermee benadrukt Bambaataa tevens het belang van jezelf durven zijn en authenticiteit binnen de hiphopwereld. Het delen van persoonlijke verhalen en ervaringen wordt gewaardeerd. Nog steeds wordt er gekeken naar wat de hiphopper uniek maakt, waar diens kracht ligt, en hoe dit uitgedragen wordt. Ieder draagt een eigen identiteit en een eigen werkelijkheid met zich mee, hiphop biedt de veilige ruimte deze tot uiting te brengen.

Doordat hiphop aansluitend na het discotijdperk kwam, ontstond er in de eerste jaren vooral dansbare muziek. Eind jaren '80 kwam de groep Public Enemy met nummers die een boodschap droegen, hiphop werd educatie en meer geëngageerde artiesten laten van zich horen. Dit was ook een periode waarin er een toename was van wit, mannelijk publiek. Jongeren die het niet eens waren met de huidige gang van zaken. Een nummer zoals *Fuck da Police* van N.W.A. zet ook die jeugd aan het denken. Misschien ben je opgegroeid met een veilig gevoel tegenover politie, omdat ze voor jou altijd goed zijn geweest, maar er was daadwerkelijk een verschil in behandeling, institutioneel racisme vond plaats. Deze muziek gaf een nieuw perspectief en dat is wat goede literatuur en kunst ook volgens hoogleraar Jody Armour doet: het verbreedt je perspectief. (Bamiro, 2023)

Tijdens één van mijn reflectiemomenten met oud-stagebegeleider Huig Bartels (Sint Lucas) ontvang ik bevestiging vanaf de andere kant. Eind jaren '80 was Huig zelf een van die witte jongens die een eerste concert in Nederland van Public Enemy bijwoonde. *"Er was sterk dat gevoel van: hier moeten we bijzijn, dit is een belangrijk moment in de (muziek)geschiedenis"*.

Door de jaren heen gingen de gemarginaliseerde buurten gebukt onder verschillende vormen van beleid waarbij zwarte mannen willekeurig gecontroleerd werden en gearresteerd werden voor kleine vergrijpen. Ondertussen werden witte politieagenten keer op keer vrijgesproken na het mishandelen of vermoorden van mensen van kleur. Mensen worden bozer en het karakter van hiphop wordt agressiever. Maar toen in 2008 Barack Obama president werd was er grote blijdschap; eindelijk een president met wie men zich kon identificeren, eindelijk hulp. Het nummer *My President (is Black)* van Jeezy (2008) galmde door de clubs en de straten. Een ander aspect waardoor hiphopcultuur zich laat kenmerken werd zichtbaar: gemeenschapszin. Veel hiphopartiesten (muziek, graffiti, breakdance) werken vanuit een groep, een crew, een team. Samenwerking en solidariteit is van groot belang.

In 2016 werd Donald Trump president en waar de rijke zakenman eerder nog gekscherend werd aangehaald vanwege bewondering voor zijn geld en succes, kwam hier in 2017 verandering in. Frustratie en onvrede werd weer geuit middels een freestyle van rapper Eminem waarin hij flink uithaalt naar de president.

Er blijft op politieniveau racisme plaatsvinden op straat en men put hoop uit muziek van Kendrick Lamar. Het nummer *Alright* werd herhalend gezongen tijdens de Black Lives Matter-demonstraties in 2020 die plaatsvonden na de dood van George Floyd.

Uit deze voorgeschiedenis kan geconcludeerd worden dat hiphop en politiek onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. De mensen die leefden en overleefden in The Bronx verschilden van cultuur en afkomst. Deze achtergrond, samen met de politieke en sociale situatie van dat moment, bracht hen tot een punt van broodnodige zelfexpressie en vraag om hulp. Men was klaar met de huidige problematiek en had behoefte aan hulp en aandacht. Door de weinige middelen die er waren is creativiteit van groot belang en werd er geroeid met de riemen die

er waren, waardoor een innovatieve en originele cultuur ontstond, met respect voor geschiedenis en traditie.

De vormen van muziek maken voeren terug naar een slavernijverleden waarbij tot slaafgemaakte Afrikanen met elkaar communiceerden via het maken van muziek. Muziekinstrumenten waren echter verboden en dus werd er een ritme gecreëerd met de middelen die men had; handen, voeten, mond, materialen in de omgeving. Er werd gezongen in metaforen waardoor men op de hoogte was van de situatie op dat moment, zonder dat buitenstaanders het konden begrijpen. In de vroege jaren van de hiphopcultuur heeft men ook niet veel om handen. Er wordt gebeatboxt en ritmisch op vuilnisbakken getikt. Tot op de dag van vandaag weten rappers nog de mooiste metaforen te gebruiken, en hun woorden tot kunst te verheven. Maar ook de West-Afrikaanse Griot- of Djelimuziek, die wordt gemaakt door dichters en muzikanten die van dorp naar dorp trekken met ritmisch gesproken verhalen op rijm en begeleid door percussie. Deze orale traditie doen denken aan de nieuwere variant: rap. (Hale, 2007)

Het onderzoeken en uitlichten van de beladen hiphopgeschiedenis is een zeer belangrijk onderdeel geweest om uiteindelijk de stap te kunnen maken naar kunsteducatie. Zowel mijn vakgebied als de doelgroep is fotografisch georiënteerd. Het bestuderen van de relatie tussen hiphop en fotografie is dus een logische volgende stap. Hoe ziet die relatie eruit en op welke manier is fotografie gerelateerd aan hiphop?

Dit onderdeel omvat zowel de oorsprong van hiphopgerelateerde fotografie als het werk van verschillende fotografen die zich hebben toegelegd op het vastleggen van deze cultuur.

Fotografie heeft een serieuze rol gespeeld in de opkomst en groei van de hiphopcultuur. Hierbij is belangrijk op te merken dat de afbeelding van zwarte gemeenschappen een problematische geschiedenis kent, waarin er lange tijd een gebrek was aan realistische representatie. (Bindman & Gates, 2014)

Als we 11 augustus 1973 beschouwen als de dag waarop hiphop werd geboren (toen Kool Herc zijn eerste feestje als DJ in The Bronx organiseerde), kunnen we concluderen dat er relatief weinig beeldmateriaal beschikbaar is uit de eerste tien jaar van de hiphopcultuur. Vanaf het midden van de jaren tachtig veranderde dit en begon fotografie een integraal onderdeel te worden van de cultuur. Fotografen als Henry Chalfant, Martha Cooper en Joe Conzo, maar ook Sophie Bramly, legden de nieuwe beweging vast.

Hoogleraar Imani Perry benadrukt in haar boek *Prophets of the Hood* (2004) dat hiphop, hoewel het ook multiraciaal en multicultureel van oorsprong is, een zwarte Amerikaanse muziekstroming is. Ze onderbouwt dit met vier argumenten:

1. Het primaire taalgebruik van Amerikaanse hiphop is Afrikaans Amerikaans Vernaculair Engels, oftewel: een taal die in die bewuste gemeenschap en cultuur wordt gesproken.
2. Het heeft een politieke locatie en urgentie in de samenleving die duidelijk is toegeschreven aan zwarte mensen, muziek en culturele vormen.
3. Het is voortgekomen uit de zwarte Amerikaanse orale cultuur.
4. Het is voortgekomen uit zwarte Amerikaanse muzikale tradities.

(Perry, 2004)

Fotografie heeft een belangrijke rol gespeeld bij het vastleggen en zichtbaar maken van de geschiedenis van hiphop. Tijdens de turbulente jaren zeventig en tachtig diende fotografie als een journalistiek middel en een manier om de stemlozen niet alleen een stem, maar ook een gezicht te geven. De beelden dienen als visuele documentatie en vormen een archief van de

cultuur. Fotografie is ook een vorm van representatie. Representatie van de artiest, van diens buurt, platenlabel, crew, afkomst, gang. Perry (2004) benadrukt dat die representatie (afkomst) niet per definitie om historische waarheid gaat, maar dat het meer gaat om symbolische affiliatie, de plek waarmee de artiest zich verbonden voelt, lid van is.

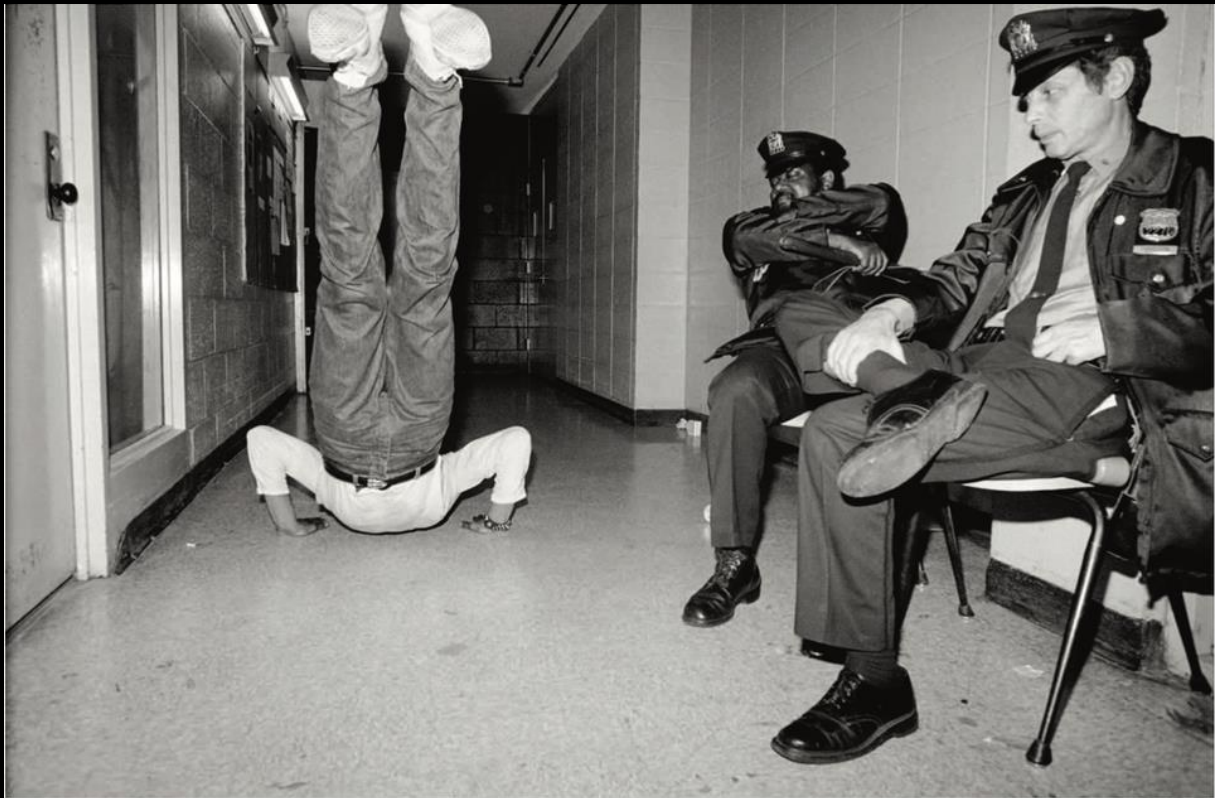
Het boek *Contact High* van Vikki Tobak (2018) geeft een interessant inzicht in de keuzes gemaakt door fotografen van legendarische en iconische foto's in de hiphopcultuur. Hiphop wordt gezien als een voorbeeld van zelfrepresentatie, doorzettingsvermogen en menselijke potentie. Zichtbaarheid en zelfrepresentatie zijn belangrijk voor artiesten en een foto kan een grote rol spelen bij het vormen van hun imago. Het moment en de keuze is cruciaal, dat wordt des te meer zichtbaar in *Contact High*.

De afbeelding op het titelblad is bijvoorbeeld gemaakt door Armen Djerrahian en de ruimere selectie die gefotografeerd werd is terug te vinden in *Contact High*. Djerrahian zegt over zijn keuze: *"This pose with the diamond symbol was synonymous with the Roc-A-Fella family and has become one of my best-known shots. But when Jay threw the sign initially, I was almost annoyed because it hid most of his face. I knew that if I didn't have Jay's face, it wouldn't make the cover of a magazine, so I made sure I at least got his eye in there or something. The slide selections are all very similar, but there's one photo of Jay with a kid, and I don't know who he is or how he got in the shot."* (Tobak, 2018, p. 234)

Armen Djerrahian, *Jay-Z*, 2003

In de onderzoeksfase is er gekeken naar zestien fotografen die zich bewogen of nog bewegen in de hiphopcultuur. De diversiteit van die groep was opvallend wat betreft afkomst en gender. Waar de hiphopcultuur veelal gedomineerd is door mannen, wist fotograaf Sophie Bramly in de beginjaren de bruisende en positieve energie vast te leggen en vond aansluiting met de cultuur. *“Because there was little interest from people from the outside world, I think they were always happy to welcome people that shared the same enthusiasm, they were happy to be photographed (it was flattering), and they liked that I was born in Tunisia, because they saw it as a part of Africa.”* (Bramly, 2021, p. 5)

Sophie Bramly,
Muhamad of The Magnificent Force breakdance crew and members of the NYPD at The Bronx River Center, YO! The Early Days of Hip Hop 1982-84 (2021, p. 186)

We zien veel zwart-witfotografie. Van vroege fotografen zoals Roy deCavara en Earlie Hudnall is het gebruik van zwart-wit wat meer voor de hand liggend. Lange tijd was (binnen het gebruik van een thuisdoka) kleurenfotografie nog niet mogelijk. Rond 1975 deed kleurenfotografie voor publiek gebruik zijn intrede en werd er meer onderscheid gemaakt in de verschillende toepassingen. Toch gebruikte vanaf de jaren '70 fotografen juist graag grofkorrelige zwart-witfoto's om een schril effect te krijgen, zoals bijvoorbeeld fotograaf Peter Martens dat ook deed om die reden (Fotomuseum, 2011). Over Kahlil Joseph, een grote inspiratiebron voor de start van dit onderzoek, en een meer hedendaagse maker, zegt criticus Hilton Als dat Josephs zwart-witbeelden de donkere huidskleur van zijn onderwerp benadrukt (Als, 2023).

Joseph, hoewel filmmaker en geen fotograaf, gebruikt bewegende beelden die gemakkelijk als foto's kunnen functioneren en net zoveel kunnen vertellen. Zijn film M.A.A.d. is een weelderig portret van hedendaags Compton, Californië, de geboorteplaats van de huidige hiphopcultuur en werd nader geanalyseerd in de onderzoeksfase (zie [onderzoeksverslag](#)). Zijn

films combineren muziekvideo's, amateurbeelden en magisch realisme tot een dromerige en sferische ervaring. Josephs werk heeft een politieke dimensie door zijn exploratie van zwarte representatie en identiteit. (The New Yorker, 2017) Hij vertrouwt op zijn gevoel en ziel bij het maken van keuzes en ziet politiek soms als een modeverschijnsel in de kunstwereld. Zijn films bevatten symbolische beelden en laten ruimte voor eigen interpretatie. (Extra Extra Magazine, 2023).

Concluderend kan worden benoemd dat hiphop vanuit de oorsprong draait om opstaan tegen het verschil dat gemaakt werd (of wordt) tussen zwart en wit. Door het blijven gebruiken van zwart-witfotografie wordt dit statement voortgezet, zoals binnen andere hiphopgerelateerde kunstvormen ook bepaalde tradities en respect voor geschiedenis worden voortgezet. Het zou dus gezien kunnen worden als een verwijzing naar deze beladen geschiedenis.

Hiphopfotografie wisselt zich veelal af tussen portret- en documentairefotografie. Dit kan uiteraard samengaan. Maar in veel foto's wordt een boodschap zichtbaar gemaakt. Soms gebeurt dat vanuit de artiest, door het gebaren van 'gangsigns', een sterke mimiek, houding, sierraden of kleding (of het gebrek daar aan). Soms gebeurt dat door de locatie waar gefotografeerd wordt, vaak op straat, op een veelbetekenende plek of de buurt waar de artiest vandaan komt, de afkomst die hij/zij representeert. En soms gebeurt het door de manier waarop de fotograaf zijn/haar onderwerp benaderd. Binnen het kader wordt vaak weinig aan de verbeelding overgelaten, er wordt centraal geposeerd, recht van voren, blik in de camera, wat suggereert een zo eerlijk mogelijke indruk te maken.

2. SINT LUCAS EN DE FOTOGRAFIESTUDENT

Deze afstudeerperiode volbracht ik een stage bij de fotografie-afdeling van Sint Lucas. Ik heb me hier welkom en thuis gevoeld, en ervaarde een klik met deze creatieve mbo-studenten. Ik onderzocht mogelijkheden om deze doelgroep in verbinding te brengen met de lessen die we uit hiphop kunnen leren.

Zowel hiphopcollectief Smib als hiphopwetenschapper Aafje de Roest benadrukken dat hiphop een grote rol in de huidige jeugdcultuur speelt. Het biedt jongeren een alternatieve manier om informatie te verkrijgen en verhalen te vertellen die vaak niet aan bod komen in de mainstream media. De invloed van hiphop is zichtbaar in kledingstijlen, streetwear en de verspreiding van straattaal. Het is een cultureel product dat jongeren in staat stelt om maatschappelijke visies uit te wisselen en artistiek op de samenleving te reflecteren. (Kaya, 2023) en (Smibanese, 2023)

De vergelijking tussen hiphop en fotografie laat overeenkomsten zien, zoals creativiteit, zelfexpressie, teamwork en het streven naar eigenheid, echtheid. Beide disciplines bieden ruimte voor individuele ontwikkeling, het verkennen van een eigen identiteit en het vinden van een eigen stijl.

Tijdens mijn stageperiode heb ik geconstateerd dat de technische vaardigheden op Sint Lucas goed worden ontwikkeld, waardoor studenten mogelijkheden hebben voor stages bij professionele fotografen uit een hoger segment. Dit sluit ook aan bij de twee doelen die het mbo stelt, namelijk: ten eerste om studenten in staat te stellen na hun opleiding passend werk te vinden, en ten tweede: om hun opleiding te vervolgen op hbo-niveau (Buisman, et al., 2010). Echter, de focus op techniek kan ook ten koste gaan van de creatieve ontwikkeling en het vermogen om zich te onderscheiden als fotograaf. Daarbij is het ook van belang dat, wanneer een fotograaf voor een klant werkt, deze zich bewust is van bepaalde gevoeligheden zoals het vastleggen van een andere cultuur of groep. Ook dit bewustzijn en een bredere verkenning van de wereld is een vorm van professionaliteit. Het stimuleren van maatschappelijk bewustzijn en betrokkenheid kan dus bijdragen aan de vorming van de jonge fotografen en hun vermogen om een boodschap over te brengen.

Volgens onderwijspedagoog Gert Biesta gaat kunsteducatie niet alleen over zelfexpressie, maar dient het ook een functie om het hoofd van de leerling te keren richting de buitenwereld (Biesta, 2021). Ik sluit me hierbij aan en zie kunsteducatie als een mooie manier om te onderzoeken op welke manier deze verhalen verteld kunnen worden. Binnen mijn werk als fotograaf is het sociale aspect al een rode draad en met deze overtuiging wil ook voor de klas staan. Biesta stelt ook dat werken vanuit hoofd, hart en handen kwalitatief verschillende manieren biedt om die dialoog met de wereld aan te gaan. Minder nadruk op de cognitieve, sociaal-emotionele en vaardigheidsontwikkeling, maar met de interpretatie waarbij hoofd staat voor denken, hart staat voor voelen, en handen staat voor willen. Zo zegt hij: "We denken *over* de wereld, we kunnen *voor* de wereld voelen, en het gaat om het willen *van* de wereld – het in en met de wereld willen zijn" (Biesta G. , 2021, p.79) Als we ons beperken tot het hoofd, en dus alleen het denken over bepaalde dingen, zullen we op afstand blijven van de wereld. Juist voor de Sint Lucas-studenten, die vaak uit omliggende dorpen rondom Eindhoven komen, kan het helpend zijn die blik wat te verbreden.

Er werd een beeldanalysemodel gezocht dat paste bij Biesta's theorie en het bewust zijn van verschillende perspectieven. Hiphop is een intercultureel gebied, waar mensen met

verschillende achtergronden kennis mee maken en waarbij de link makkelijk gelegd is naar hun belevingswereld. Middels analysemodel *Ways of Looking in Tate Modern* kan er aandachtig naar beeld gekeken worden en een gesprek plaatsvinden: Wat zien we? Wat roept het bij ons op? Om vervolgens een stap te maken naar: Wat is de context? Wie is de maker? Wat zegt de tijdsgeest? Kloppen deze dingen met de ideeën die we hebben? Iedereen bekijkt en interpreteert beelden op hun eigen manier, brengt eigen ervaringen met zich mee, en juist daarom is dit een mooie ingang om een gesprek, een dialoog, op gang te brengen. (Tate, 2023) Deze dialoog kan vervolgens weer bijdragen om betekenis te kunnen geven aan het eigen werk. Welke lagen zitten er in dit eigen werk, bewust of onbewust? En kloppen die wel met de boodschap die je over wil dragen?

3. HET KUNSTEDUCATIEF PRODUCT

Uit het portfolio dat is samengesteld ten behoeve van dit onderzoek is gebleken dat hiphop een waardevolle voedingsbodem kan bieden voor inspiratie en educatie. We kunnen leren van een energieke cultuur en mentaliteit die ontstaan is uit een barre situatie. Het belang van zelfkennis, bewustwording en verkenning van eigen identiteit, verschil in perspectief. In het kunsteducatief product moeten deze thema's dus opgenomen worden.

Ook was er de conclusie dat er binnen de fotografieopleiding van Sint Lucas veel nadruk ligt op het technische deel. Met de bedoeling de kloof tussen techniek en creativiteit wat te dichten wordt er in dit educatief product juist aandacht besteed aan inhoud en het gesprek, en worden de studenten uitgedaagd minder technisch te werken. De dialoog staat centraal, waarbij beeldanalyses middels de methode Ways of Looking (Tate, 2023) helpend kunnen zijn om bewustwording te creëren rondom perspectief en lagen in fotografisch werk te onderzoeken. Er wordt, in de lijn van Biesta's woorden, met het hoofd, maar vooral met hart en handen gewerkt. Met deze conclusies ben ik tot een kunsteducatief product gekomen.

Voor dit kunsteducatief product, ofwel prototype, zal in projectvorm gewerkt worden in een periode die opgedeeld is in 4 stappen:

1. Introductie hiphop
2. Beeldanalyses hiphopgerelateerde fotografie
3. Het maakproces (conceptontwikkeling + fotograferen)
4. Het delen en evalueren van gemaakt werk.

In dit project zal hiphop gebruikt worden als startpunt en een bron van inspiratie. Er is dus niet de ambitie om hiphopfotografie als genre te behandelen of de studenten hiphopgerelateerd beeld te laten maken. Het is hierbij van belang dat de relevantie ten opzichte van de studenten meegenomen wordt, zoals in de vraagstelling, want lang niet elke Sint Lucas-student kan zich identificeren met de "hiphopwerkelijkheid". De onderzoeksvraag luidt als volgt:

Hoe kan een kunsteducatief product, gebaseerd op hiphop, bijdragen aan voor de studenten relevante fotografische kunsteducatie binnen de context van Sint Lucas Eindhoven?

DOELEN:

- De student in staat stellen diens eigen werkelijkheid te ontdekken en vast te leggen, waarbij ze hun persoonlijke stijl, ervaring en unieke visie op de wereld kunnen uitdrukken.
- Naast bewustwording van deze eigen positie en werkelijkheid ook bewustwording in het feit dat iemand anders vanuit een ander perspectief leeft.
- De student laten werken met technisch-arme middelen waardoor er meer aanspraak wordt gedaan op hun creatieve impulsen en denkvermogen.

STAPPEN:

1. Hiphop als inspiratiebron

We starten het project met het in kaart brengen van hiphop, diens oorsprong en de cultuur. Hiphop is ontstaan uit nood, kansongelijkheid, armoede, onderdrukking vanuit de autoriteiten. Er werd opgestaan, men liet van zich horen en er ontstond een gemeenschap. Naast het ontstaan van deze gemeenschap, cultuur en bijbehorende kunstvormen (DJ-en, MC-en, graffiti en breakdancen) waren er fotografen die dat gerepresenteerd hebben. Een beknopte geschiedenisles, ondersteund door beeld en eventueel muziek. (zie [presentatie](#))

2. Kijken naar beeld

Wie zijn dan die fotografen die dat representeerden? We gaan aandachtig kijken naar het beeldmateriaal dat is voortgekomen uit die beginperiode. Welke fotografen waren actief en wat kenmerkt hun werk? Door middel van Ways of Looking onderzoeken we samen beeld. Deze methode gaat uit van het idee dat de manier waarop men een kunstwerk beleeft, beïnvloed wordt door onze verschillende persoonlijke en sociale ervaringen.

“Alle reacties op kunst zijn geconditioneerd door onze verschillende persoonlijke en sociale ervaringen. Deze kunnen niet genegeerd worden en zouden het startpunt moeten zijn wanneer we gaan denken over een kunstwerk. De vragen die je jezelf daarbij kunt stellen zijn: Wat zijn de ideeën en overtuigingen van waaruit mijn reacties ontstaan? Vanuit mezelf, vanuit mijn wereld, vanuit mijn ervaringen?” (Tate, 2023)

Deze theorie sluit goed aan bij doel van dit project, namelijk de bewustwording van je eigen positie en werkelijkheid, en het feit dat iemand anders misschien een heel ander perspectief heeft. Een paar vragen van deze methode werden overgenomen in dit educatief product. We zullen ook dieper ingaan op beeldaspecten zoals kadrering, scherptediepte, de harde flits en lage standpunten die we vaker terug zien in hiphopgerelateerde fotografie.

3. Eigen werkelijkheid fotograferen

Hier wordt de stap gezet naar het maken van eigen werk. In hiphop draait het om het uitdragen van je eigen werkelijkheid. Artiesten vertellen over hun wereld, hun cultuur, hun ervaringen. Een eigen verhaal waarin anderen wellicht erkenning vinden, of misschien ook niet. De werkelijkheid van deze studenten ziet er misschien heel anders uit en dus stel ik de vraag: Als jij nou als fotograaf de keuze hebt om de eigenheid van een bepaalde groepering, of jouw eigen cultuur of leven vast te leggen, hoe ga je dat als professionele fotograaf in beeld brengen? Wat houdt je bezig? Waar maak jij je zorgen over? Wat vind jij dat er verteld moet worden?

De student krijgt een wegwerpcamera uitgereikt om mee te werken. Hierdoor wordt de student gestimuleerd om met meer focus op inhoud te werken, in plaats van zich te verschuilen achter vele technische mogelijkheden. Met deze handzame cameraatjes kunnen ze snel bewegen, is er minder ruimte voor twijfel en vele pogingen. Daarmee worden het meer echt momentopnames die ze maken, zoals dat ook terug te zien is in hiphopfotografie. Er zijn beperkte technische keuzes: er kan gekozen worden voor daglicht of het gebruik van een kleine flits en er kan niet ingezoomd worden dus als je dichtbij een onderwerp wil komen, zal men fysiek toenadering moeten zoeken. Resultaten zijn niet direct zichtbaar en de student zal dus op een meer intuïtieve manier moeten gaan fotograferen. Het representeren van je eigen werkelijkheid wordt door deze beperkte technische keuzes ongefilterd, misschien wel eerlijker. Het hoeft geen perfect plaatje te zijn, het gaat om het verhaal dat je wil vertellen.

Het maakproces bestaat uit de volgende stappen:

- a. De student kiest een thema, gebaseerd op diens eigen identiteit / zorg / interesse etc.
- b. Er wordt onderzoek gedaan naar het thema middels geschreven en beeldende bronnen.
- c. De student ontwikkelt een concept waarbij ze hun persoonlijke invalshoek en eventuele boodschap bepalen. Hierbij wordt rekening gehouden met technische aspecten; hoe breng ik mijn thema en beeld, en waarom op die manier?
- d. Hier komt de wegwerpcamera aan bod; de student heeft 24 of 36 opnames om een verhaal te vertellen.

4. Werk delen, resultaten bekijken

Ten slotte zal dit project worden afgerond door de afgedrukte beelden delen met elkaar en te beschouwen. Hoe leest student A het werk van student B?

4. REFLECTIE

Ter afsluiting van dit afstudeeronderzoek wil ik reflecteren op de afgelopen periode en dit project. Ik startte vanuit een intrinsieke motivatie en grote inspiratiebron genaamd hiphop. Het is altijd een wens van mij geweest om die fascinatie voor hiphop te verdiepen en de overtuiging dat hieruit geleerd kon worden was er ook. Ik ben dan ook dankbaar en blij dat ik dit onderwerp kon inzetten om tot een educatief product te komen. Het was ook een spannende weg om af te leggen. Want ik kom zelf niet uit de cultuur en dus moest ik zoeken wat mijn plek was en hoe ik omging met de gevoeligheden rondom het onderwerp om culturele appropriatie te voorkomen. Om diezelfde reden lag, op advies van mijn begeleidend docententeam, de focus langdurig op het kunsttheoretische deel en kwam het educatieve onderdeel pas later aan bod.

Na het eerste formatieve beoordelingsmoment kreeg ik geen groen licht, wat even heel vervelend was. In retrospectief kan ik zeggen dat dit een sleutelmoment is geweest. Ik heb me in die dagen van herkansing afgezonderd in een vakantiehuisje aan zee. Daar heb ik op adequate wijze de feedback die ik ontving van mijn begeleidend docententeam van Fontys om kunnen zetten in actiepunten. In een stroomversnelling maakte ik nieuwe stappen, stortte me op beeldende analyses, waarmee er als vanzelf aanspraak werd gedaan op mijn rol als beschouwer, en kwam meer tot de essentie van het onderzoek.

Een ander onderdeel waar ik dankbaar voor ben is mijn stageperiode bij Sint Lucas. Hierdoor ontdekte ik dat mijn hart bij deze mbo fotografie-studenten ligt en was het voor mij vrij snel duidelijk dat mijn product aan hen gericht moest zijn. Hoewel mijn educatorschap pas later aan bod kwam in dit onderzoek, heb ik altijd warm contact onderhouden met mijn begeleiders van Sint Lucas: Laura Nieuwenhuis en Huig Bartels. Ik heb een vertaalslag kunnen maken naar een project waarbij hiphop niet als uitgangspunt, maar als voedingsbodem gezien wordt. Een project waarbij de student uitgedaagd wordt zich op creatief vlak te ontwikkelen en de dialoog aangaat met de wereld om hen heen, zonder zich te kunnen verschuilen achter hun technische skills. En dit op een manier wat het voor hen relevant maakt. Mijn begeleiders Laura en Huig zijn hierbij steunend geweest door me te allen tijde welkom te heten, voor gesprekjes of het lenen van studenten voor een prototypetest. De studenten zelf ben ik extra dankbaar omdat ze mij, ondanks hun drukke schema, hebben willen helpen in dit proces.

Ik heb ontdekt dat ik het best floreer vanuit mijn eigen vakgebied, namelijk fotografie. Hierin voel ik me thuis en sta ik met zelfvertrouwen voor de klas. In mijn fotografiewerk streef ik ook naar een dialoog en in die zin vallen de rollen als maker en educator mooi samen.

Het afgelopen jaar was voor mij, zowel opleidingstechnisch als privé, een bewogen jaar, waar ik recentelijk (op 8 juni) met ADHD gediagnostiseerd werd en ontdekte waarom het me zoveel moeite kostte om met aandacht inhoudelijk en doelgericht onderzoek te verrichten. Des te meer kan ik zeggen dat ik trots ben de nodige stappen gemaakt te hebben, richting heb kunnen vinden en nooit de handdoek in de ring heb gegooid. Bovendien zorgt deze ervaring en terugblik op mijn jongere schooltijd voor een kritischere blik op het huidige, cognitieve geconcentreerde, onderwijssysteem. Ook dat neem ik mee in mijn educatorschap. Al met al heb ik veel lessen geleerd en ik heb de ambitie dit project, waar ik met veel toewijding aan gewerkt heb, nader uit te werken en uit te voeren.

LITERATUURLIJST

- Bamiro, Y. (Regisseur). (2023). *Fight The Power: How Hip Hop Changed the World* [Film].
- Biesta, G. (2021). In *Door Kunst Onderwezen Willen Worden*. Arnhem: Artez Press.
- Bindman, D., & Gates, H. L. (2014). In D. Bindman, & H. L. Gates, *The Image of the Black in Western Art, Volume V: The Twentieth Century, Part 2: The Rise of Black Artists* (p. 368). Cambridge: Harvard University.
- Bramly, S. (2021). In S. Bramly, *YO! The Early Days of Hip Hop 1982-84*. London: Soul Jazz Books.
- Buisman, m., van Dungen, S., Fleur, E., Laarakker, K., Mijnen, H., Ros, B., & IJdens, T. (2010). *Creatieve mbo-opleidingen tussen talentontwikkeling en arbeidsmarkt*. Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.
- Cultuurkrant. (2022). *Erwin Olaf breekt een lans voor cultuureducatie*. Cultuurkrant, editie 24.
- Extra Extra Magazine. (2023, mei 17). *Los Angeles Kahlil Joseph on Sound, Silence and Spirituality*. Opgehaald van Extra Extra Magazine: <https://extraextramagazine.com/talk/kahlil-joseph-sound-silence-spirituality/>
- Fotomuseum, N. (Regisseur). (2011). *Interview met dochter Peter Martens - fragment 1* [Film].
- Hale, T. A. (2007). In T. A. Hale, *Griot Music: History, Politics, and Performance in West Africa*. Indiana, U.S.A.: Indiana University Press.
- Kaya, A. (2023, mei). *Hiphop van Nederlandse Bodem Gaat Dik*. Opgehaald van www.NOS.nl: <https://nos.nl/artikel/2411366-hiphop-van-nederlandse-bodem-gaat-dik>
- Kohnstamm, R. (2009). In R. Kohnstamm, *kleine ontwikkelingspsychologie III*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Kotte, K. (2017, januari). *Procesgerichte didactiek*. Overijssel.
- Orejuela, F. (2015). In F. Orejuela, *Rap and hip hop culture*. New York: Oxford University Press.
- Perry, I. (2004). In *Prophets of the Hood*. Durham, United States of America: Duke University Press.
- Rose, T., & McClary, S. (1994). In T. Rose, & S. McClary, *Black Noise*. Wesleyan Universe Press: Middletown.
- Smibanese. (2023, mei 19). *Op wat zijn we?* Opgehaald van www.smibanese.org: <https://www.smibanese.org/pages/contact>
- Shakur, A. (1999). In *The Rose That Grew From Concrete*. New York City: MTV Books / Simon and Schuster.
- Tate. (2023, 05 30). *Tate papers teachers pack*. Opgehaald van www.tate.org.uk: https://www.tate.org.uk/documents/93/charman_looking.pdf

The New Yorker. (2017, oktober 30). *The Black Excellence of Kahlil Joseph*. Opgeroepen op mei 2021, van [www.newyorker.com](https://www.newyorker.com/magazine/2017/11/06/the-black-excellence-of-kahlil-joseph): <https://www.newyorker.com/magazine/2017/11/06/the-black-excellence-of-kahlil-joseph>

Tobak, V. (2018). In V. Tobak, *Contact High*. New York: Clarkson Potter/Publishers.

Universal hiphop Museum. (2011). Opgehaald van Universal hiphop Museum: <https://uhhm.org>

van Esch, S. (2022). *Logboek Sofie van Esch*. Opgeroepen op februari 2023, van [Padlet.com/sofievanesch](https://padlet.com/sofievanesch/logboek-sofie-van-esch-21j5igmti0isruwl): <https://padlet.com/sofievanesch/logboek-sofie-van-esch-21j5igmti0isruwl>

Williams, J. A. (2015). In J. Williams, *The Cambridge Companion to Hip-Hop*. Cambridge: Cambridge University Press.

BRONNENLIJST AFBEELDINGEN

Bramly, S. (2021, p. 186)

Muhamad of The Magnificent Force breakdance crew and members of the NYPD at The Bronx River Center, YO! The Early Days of Hip Hop 1982-84

Djerrahian, A. (Tobak, 2018, p. 234)

Jay-Z, 2003

Contact High